

погодившись на амністію. 28 серпня 1921 р. зневірений у перспективі подальшого протистояння більшовикам загін Н. Махна чисельністю близько 80 повстанців був змушений перетнути українсько-румунський кордон [3, с. 347; 8; 11].

Більшовики прагнули остаточно загасити полум'я свідомого народного опору, що неможливо було зробити лише репресіями. З осені 1921 р. в Україні було введено продподаток замість продрозкладки. Це стало одним із чинників, що позбавили учасників Другого зимового походу Армії УНР реальної підтримки населення. Загальне антибільшовицьке повстання, сигналом до якого мав стати Листопадовий рейд, так і не відбулося. 12 квітня 1922 р. ВУЦВК оголосив амністію всім, хто воював проти радянської влади в Україні, крім П. Врангеля, О. Кутепова, Н. Махна, С. Петлюри, П. Скоропадського, Б. Савинкова та Ю. Тютюнника. Як шлях до вирішення в Україні національного питання, у квітні 1923 р. XII з'їзд РКП(б) проголосив курс держави на "українізацію" українського суспільства. 19 травня 1923 р. ВУЦВК і РНК УСРР видав декрет про запровадження єдиного сільськогосподарського податку в грошовій формі. Зазначені заходи повернули обличчям до влади значну частину української інтелігенції, дали надію селянам на можливість примирення і взаємовигідної співпраці за умов нової економічної політики [1; 2, с. 120; 3, с. 345, 350, 355].

Повстанський рух в Україні перестав існувати як масове явище, втратив підтримку населення і попередню ідейне навантаження, набираючи характерних ознак чистого криміналу, що пустив у середовищі селян глибоке коріння в голодні 1921–1922 рр. Водночас, контр-

розвідувальний відділ ДПУ УСРР у доповіді ЦК КП(б)У про становище в українському суспільстві на перше січня 1924 р., сигналізував про появу "радянського бандитизму", інформуючи про збройний виступ на Полтавщині колишніх радянських активістів із селян-незаможників "Кременчуцької більшовицької організації боротьби з непом", здійснений у жовтні–листопаді 1923 р. під гаслом "Геть неп та радянських буржуїв" [6].

Лише у березні 1926 р. ГПУ УСРР, розглядаючи ситуацію в українському селі, дійшло однозначного висновку: "Політичного бандитизму в буквальному значенні цього слова на Україні нема" [2, с. 108]. За непоко-ру, вільнодумство та одвічне прагнення бути господарями на власній землі наприкінці 1920-х та у 1930-ті рр. селяни були жорстоко покарані колективізацією, голодомором і масовими репресіями.

1. Архієрейський Д., Ченців В. Антирадянська національна опозиція в УСРР в 20-ті рр.: погляд на проблему крізь архівні джерела. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2000. – № 2/4. – С. 28–29. 2. Архієрейський Д., Ченців В. Влада і селянство в Україні у 20-ті рр. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1999. – № 1/2. 3. Верстюк В., Дзюба О., Репринцев В. Україна від найдавніших часів до сьогодення. Хронологічний довідник. – К., 1995. 4. ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 1028. – Арк. 10–11. 5. ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 415. – Т. 1. – Арк. 546 (зв.). 6. ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 420. – Арк. 11. 7. ГДА СБ України. – Ф. 13. – Спр. 439. – Т. 2. 8. ГДА СБ України. – Ф. 5. – Спр. 66646. 9. ГДА СБ України. – Ф. 5. – Спр. 67457. 10. ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 73862-ФП. 11. ГДА СБ України. – Ф. 6. – Спр. 74760-ФП. 12. ГДА СБ України. – Ф. 68. – Спр. 1. – Т. 1. – Арк. 135. 13. Енциклопедія українознавства. – Львів, 1996. – Т. 6. – Арк. 2120. 14. Коваль Р. Отамани гайдамацького краю. – К., 1998. – С. 242–261. 15. Король В. Історія України. – К., 1999. – С. 214. 16. Лисенко А. На чолі повстанських мас: отаман Никифор Григор'єв. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1999. – № 1/2. – С. 61–87.

Надійшла до редколегії 17.02.10

Н. Громова, канд. іст. наук

ВОДОХРЕЩЕНСЬКА ОБРЯДОВІСТЬ УКРАЇНЦІВ БОЙКІВЩИНИ НА ПОЧАТКУ ХХІ ст.

В статті розглядається ступінь збереження на Бойківщині обрядодій, приурочених до свята Водохреща. Особливу увагу приділяється основній обрядодії свята – освяченню води. Встановлено, що бойки і в наш час вірять у очисні та лікувальні властивості святої води.

The article is concerned with the level of preserving of the Epiphany rites in Boikivshchyna region. The author places emphasis on the main ritual of this day – the water consecrating. It is established, that the Boikos still believe in the purificatory and healthy force of the consecrated water.

Свято Водохреща відзначається християнами на знак хрещення Ісуса Христа у Йордані, проте має, як і всі інші календарні свята, і більш давню основу, пов'язану зі вшануванням землеробськими народами цілющих властивостей води.

Короткі відомості про традиційну водохрещенську обрядовість бойків знаходимо в працях М. Зубрицького [10], М. Турянської [32], Л. Василечко [2], П. Богатирьова [1], В. Прокопика [28], Н. Здоровеги [9], Ю. Гайди [3] та інших. Л. Горошко [4, 5], О. Поріцька [27], В. Кушнір і Н. Хомова [15] дослідили традиційні вірування українців, пов'язані з водною стихією. Сучасні зміни у відзначенні Водохреща простежені автором даної статті в ході польових експедицій у селах Івано-Франківської, Львівської та Закарпатської областей у 2004–2009 роках методами спостереження, опитування та інтерв'ювання. Ця інформація відповідно паспортизована і зберігається у архіві кафедри етнології та краєзнавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Локальні бойківські назви Водохреща – Водорці, Йордан, Ардан. Різдвяні свята в більшості сіл Бойківщини називаються Першими святами, а Водохрещенські, відповідно, Другими святами.

Важливе значення має другий Святий вечір – надвечір'я Йордану. Інші його назви на Бойківщині – Шедрий вечір або Бабин вечір (Бабинець). Особливо назва

Бабинець поширена на Закарпатті (не лише в його гористій, а й в рівнинній частині [24, арк. 92, 140]), як на початку ХХ століття [1, с. 224], так і в наш час. Вона виникла як пара до назви першого Святого вечора – Дідів вечір. На думку самих бойків, це означає, що перший Святий вечір – чоловіче свято, а другий – жіноче. В кінці ХІХ – на початку ХХ століття в цей вечір на Закарпатті в окремих хатах збиралися заміжні жінки, пригощалися і співали пісень [9, с. 236]. В давні часи в с. Задне Іршавського р-ну Закарпатської обл. в цей день діди ходили до бабів, а хлопці – до дівчат "на горіхи" (пригощалися горіхами, яблуками) [24, арк. 140]. На Київському Поліссі побутують назви "деди" (поминальні вечори на Дмитра, Кузьми і Дем'яна, Михайла та перед початком Пилипівки) та "баби" (їх справляли наступного дня після "дедів"). Як на Бойківщині Бабин вечір справляється вже скромніше, так і на Поліссі "баби" простежуються як ослаблений, а часом і неособ'язковий обряд [12, с. 336–337]. Семантична пара баби/діди однозначно пов'язана з вшануванням у народі культу пращурів.

Основною подією цього дня, так само, як і наступного, Водохреща, є вранішнє освячення води. Окрім цього, воду в деяких селах (зокрема, с. Ялинкувате Сколівського р-ну Львівської обл.) святять в церкві і на перший Святий вечір. Освячення води на перший і другий Святий вечір відбувається в церкві, а на Йор-

дан (в більшості поселень) – на річці, або в іншій водоймі (зокрема, в м. Сколе – в джерелі). При поверненні з водою додому звертаються до челяді, що лишилася вдома: "Вінчую вас нинішнов свіченув водов, а завтрашнім Йорданом! Аби-смо дочекали відтепер за рік!" – "Дай Боже!" [2, с. 13].

Перед вечерею тось із членів родини, переважно господар або господаря, має поставити хрестики над усіма дверима та вікнами в хаті і стайні. М. Грушевський вказував, що наприкінці XIX століття хрестики з тіста ставили і на деревах (одночасно з обв'язуванням їх соломом) [6, с. 192], проте в наші дні цього вже не роблять. Найчастіше хрестики виробляють з муки, замішаної на святій воді [3, с. 207], іноді малюють їх крейдою (так сам, як і на Поділлі [26, с. 371]) або фарбою, приклеюють вирізані з паперу. В с. Цінева Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. хрестики вирізають з ліщини і ставлять їх також на ворота, стодолу, криницю [2, с. 13; це ж підтверджують наші польові дослідження в липні 2009 р.]. В с. Брониця Дрогобицького р-ну Львівської обл. їх виготовляють із соломин, вирізаних із "дідуха", і розкладають на вікна та образах [16, с. 71]. В с. Стрліки Старосамбірського р-ну Львівської обл. борошняні хрестики роблять подекуди у вигляді тризуба чи трійці [28, с. 38]. Новотвором останніх десятиліть є звичай вішати вишиті хрестики, зафіксований нами в с. Козьова Сколівського р-ну Львівської обл. Вишиті хрестики після свят знімають, а мальовані і з тіста – ні, вони або відпадають самі, або на наступний рік хрестик малюють поряд зі старим, так що над дверима видно багато хрестиків одночасно. На Турківщині борошняні або крейдяні хрестики використовують як ліки від уроків – їх їдять, запиваючи святою водою [3, с. 26]. Гуцули також ставлять хрестики над дверима перед Орданом, а жителі Київського Полісся – у Чистий четвер (димом від запаленої в церкві свічки) [14, с. 182]. Знак хреста (намальованого крейдою або випаленого громничною свічкою напередодні Водохреща) як апотропея на дверях дому і господарських споруд відомий і у інших слов'янських народів [30, с. 29].

Раніше господиня в цей день випікала паляницю, яка за звичаєм мала бути недопеченою. Господар частував нею усіх домочадців і худобу, обходив з нею обійстя, кроплячи всі споруди свяченою водою [9, с. 235; 10, с. 39]. Тепер паляницю не випікають, проте обхід двору зі свяченою водою і стравою зберігся. Так, в с. Тисові Болахівської міськради Івано-Франківської обл. господиня накладає у миску потроху з усіх приготованих пісних страв (обов'язково повинні бути пампушки, голубці, кутя, вареники), і вся "челядь" (члени сім'ї) іде надвір, де мають потроху скуштувати усіх страв з цієї миски. Інформаторка (Г.В. Павлюк) дає цікаве пояснення цього звичаю: "Тому що кажуть, що не можна надворі їсти, кажуть, що треба сідати їсти за столом. А це такий звичай, щоб був дозвіл, що ти можеш користуватися, їсти, де тебе застане пригода – чи в дорозі, чи ще десь, аби не був гріх споживати їжу" [22, арк. 34]. Тобто тут протестується магія подібності та магія першого дня: дія, виконана в сакральний час, дає дозвіл людині повторювати її і надалі, у будні. Обрядодію з подібним ініціальним змістом, яка виконується на перший Святий вечір, подав М. Грушевський: в XIX столітті при обході хати перед вечерею "жінка вбирає чоловікову шапку: се дає їй право, чи безпечність, ходити потім цілий рік простоволосою" [6, с. 181]. В наш час жінки вільно ходять з непокритою головою, тому потреба в подібному дійстві відпала.

Більшість опитаних нами інформаторів зазначили, що обряд окроплення оселі і обійстя здійснюється господа-

рем та ще одним членом сім'ї, найчастіше дитиною (сином, онуком). Господар іде з водою і кропилом, окроплює кожен куток хати, а поряд з ним на кожному кутку дитина надкусує з різних боків хліб, який несе з собою.

В с. Цінева Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. їсти надворі заборонялося лише в період між першим та другим Святими вечорами, і мотивація інакша: щоб птахи та миші не поїли садовину і городину [2, с. 13].

Заборона їсти надворі від Святого Вечора до Йордану відома також гуцулам (с. Ільці Верховинського району Івано-Франківської області) [7, с. 269].

В с. Кривка Турківського р-ну Львівської обл. після освячення водою господар підкидає у стайні і в хаті до стелі біб, приказуючи: "Як той біб скаче по підлозі, то щоб уся родина (у стайні – худоба) була здорова і скакала цілий рік" [29].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. у Карпатах худобу на другий Святий вечір не тільки кропили святою водою, а й давали їй нюхати соломі, на якій стояв священник при освячуванні води [31, с. 401]. Тепер цей звичай не практикують.

Обрядодія одночасного ставлення хрестів крейдою над дверима та вікнами кусання пирога господарем зафіксована в середині XIX ст. на Середній Наддніпрянщині М. Максимовичем [17, с. 142].

Основною ритуальною дією Водохреща є свячення води. Традиція освячення води на згадку про хрещення Ісуса з'являється з V століття, а з XI століття воно проводиться двічі: напередодні Богоявлення – в церкві і на саме свято – біля річки, озера чи криниці. Як і повсюди на Україні, на Бойківщині ця християнська традиція підтримується і в наш час.

Щоб набрати воду, люди приносять залізні бідончики, які тут називають "жбанки", "збанки". Найчастіше жбанки прикрашають зверху блискітками – "дощиком" (ялинка прикраса), рідше – барвінком, миртою, вівсом з "діда", барвистими стрічками [2, с. 16], що більш традиційно, ніж "дощик". Іноді ці жбанки ставлять у плетені з лози високі кошики, прикрашені "дощиком". Разом із водою в більшості сіл Бойківщини святять також часник – символ здоров'я. В с. Закіпці Турківського р-ну Львівської обл. разом із часником до жбанку з водою кладуть листя барвінку і шматок хліба [29]. В цьому ж селі, а також в с. Мита Сколівського р-ну Львівської обл. святять воду не лише 18 і 19 січня, а й 20 січня, на Івана, оскільки в цей день в цих селах храмовий празник.

На річці недалеко від церкви у морозяні зими напередодні Йордану готують ополонку спеціально для освячення в ній води. Ополонку вирізають (в наш час бензопилою) в формі хреста. Цей льодяний хрест встановлюють поряд з ополонкою, як і повсюди в Україні. Хрест має або натуральний колір льоду, або його обливають буряковим соком для надання червоного кольору. Тепер поширюється християнське тлумачення цього звичаю: червоний колір символізує пролиту кров Ісуса Христа [23, арк. 1]. Коли морозу немає, встановлюють дерев'яний (найчастіше березовий) хрест. Поряд будують престол з льоду і в деяких селах прикрашають ялинки. Так само – на Буковині [11, с. 89] і на Поділлі [26, с. 372].

На думку О. Чебанюк, водохрещенський хрест із льоду типологічно близький до т. зв. "віхи" – високої щогли, іноді у вигляді хреста, увітої квітами, травами, стрічками, яку встановлюють на Київщині, Чернігівщині та Полтавщині на Трійцю, Маковея та Спаса. Цей символ є правдивим аналогом світового дерева [33, с. 76].

Люди вірять, що опівночі на Водохреща святою стає уся вода – і в джерелах, і навіть у водопровідних трубах. Але згідно з церковним канонам, свяченою вважається тільки посвячена священниками вода.

Вода на Водохрещі освячується наступним чином. Спершу в церкві проходить служба, читаються молитви. На саме водосвяття священик виходить на церковне подвір'я (або до річки), а якщо парафіян мало – дія відбувається у самій церкві. Спершу священик тричі занурює долоню у великий чан з водою (рідше – безпосередньо у води річки), роблячи хрест. Потім тричі дує на воду хрестом – призиває Святого Духа. Третій раз священик благословляє воду трьома запаленими "трикіріями" (свічками-тріцями), тричі занурюючи їх у воду (остання процедура виконується лише греко-католиками), і вони у воді гаснуть. Усе це супроводжується читанням спеціальних молитов. Четвертий раз священик під спів тропаря "Во Йордані" тричі освячує воду хрестом, теж занурюючи його у воду. На думку священика Олексія Дем'яновського (с. Летня Дрогобицького р-ну Львівської обл.), безпідставними є твердження атеїстів про те, що надзвичайні властивості свяченої води зумовлені взаємодією її з іонами срібла шляхом занурення срібного хреста – адже у більшості бідних гірських церков використовуються звичайні дерев'яні хрести [19, арк. 29].

За уявленнями церкви, достатньо просто бути присутнім зі своїм жбанком у церкві під час молитов, і вода у жбанку стане святою, оскільки, за словами отця Василя Поточняка (с. Лімна Турківського р-ну Львівської обл.), "закликалося боже благословення, вода освячена божою благодаттю, божою ласкою" [20, арк. 41]. Але для посилення ефекту священик з дяком додатково кроплять виставлені в рядок жбанки з водою і самих присутніх у церкві людей. Проте і цього парафіянам буває не досить: вони прагнуть долити собі бодай трохи води з великого чану. Для цього бажанчі підходять до церковних провізорів, які стоять біля чану з горнятком і доливають людям воду. Бували випадки, коли через людський напір чан перекидався, вода розливалася. Багато хто прагне також одразу випити свяченої води прямо в церкві. Коли воду святять у річці, в деяких селах люди прагнуть першими набрати з "пролубу" води, іноді, поспішаючи, необережно падають у ополонку [19, арк. 28].

Здавна люди вірили, що вода – це життя. Проте вода може і руйнувати життя (напр., потоп). Священик Василь Поточняк пояснює необхідність освячення води тим, щоб вона "давала життя, а не руйнувала його. Благословенна вода забирає гріхи з людей. Дух святий сходиться на воду і очищує її. Її сила заключається в тому, що вона є Христовою, Божою водою" [20, арк. 40]. Разом з тим віра у лікувальні та очищувальні здатності води не є здобутком християнства, вона була відома і в дохристиянські часи [27, с. 65]. Українцям завжди було властиве шанобливе ставлення до води і тому, що вона оживляє землю і робить її плодючою [18, с. 40].

В с. Верхнє Висоцьке Турківського р-ну Львівської обл. існує традиція: набравши святої води, люди чимдуж поспішають додому, оскільки той, хто першим принесе свячену воду додому, вважається найвправнішим газдою чи газдиною свого кутка. На жаль, від такого поспішання часто трапляються неприємні випадки: хтось ковзається, падає, розливає воду і змушений знову повертатися по неї [8, с. 219].

Торішню свячену воду зазвичай виливають геть або віддають худобі, бо є свіжа, рідше доливають нову до старої.

Зі спостережень (не лише на Бойківщині, а й на всій Україні) знаємо, що свячена вода довгий час (не менше року) не пліснявіє, не дає осаду і взагалі не псується. Свячену на Водохрещі воду українці традиційно використовували при різноманітних хворобах, змащували суглоби й хворі місця на тілі, лікували породіль при по-

логах, дитячий переляк, напували корів, коли вони отелювалися, скроплювали від злих духів стайні, оселі та ниви при першому весняному засіві тощо [15, с. 247]. На початку ХХІ ст. бойки також використовують її протягом року як ліки від усіх недугів, передусім від болю в горлі та головного болю.

Лікувальною в деяких селах Бойківщини, зокрема в с. Тисів Болехівської міськради Івано-Франківської обл. та Цінева Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл., вважається не лише свята вода, а й камінці, набрані з річки після освячення води, а також гілки ялинок, встановлених біля льодяного хреста. Вірять, що йорданське каміння допомагає людям від болю в зубах і в горлі, коровам – при хворому вимені. Для лікування потрібно розжарити камінці, кинути на них висушене зілля і підкурити [2, 16]. В с. Летня Дрогобицького р-ну Львівської обл. селяни намагаються також зачерпнути собі до води трохи воску, що накрапає зі свічок під час освячення. Після закінчення обрядодії освячення води селяни прагнуть якнайшвидше облямати собі цих гілочок. На Поділлі лікувальну силу мали саморобні "арданські" хустки з грубого полотна, які приносили жінки на водосвяття. Димом від цих хусток підкурювали і людей, і худобу [26, с. 372].

Як і повсюди на Україні, деякі люди і раніше, і в наш час купаються у щойно освяченій воді річки. Попри холод, ніхто ще ніколи не захворів в результаті такого загартування, навпаки, вірять, що це додає здоров'я.

На Поділлі та Гуцульщині раніше в цей день святити ще трійцю – три свічки, прикрашені калиною, стрічками, намистом.

Після закінчення свят, переважно протягом тижня після Йордану, усю хату (всі кімнати) зовні і всередині, двір, господарські приміщення, іноді навіть город і садок освячуються святою водою – спершу, як було зазначено, самим господарем (рідше – господиною) на другий Свяятий вечір, а потім – священиком. Ніхто з інформаторів не зміг пояснити, чому ця обрядодія проводиться саме в цей час – після Різдва свят. Разом з тим, таке очищення є логічним закінченням свят. Як їх початком було наведення порядку, встановлення ялинок тощо – тобто створення святкового простору, так має бути і перехід від святкового простору назад до буденного. Нечисту силу, яка особливо активізується в свята, треба прогнати, а також провести назад на той світ запрошені на Свяятий вечір померлі душі. Щоправда, відоме в інших областях України стріляння з рушниць для того, щоб прогнати коляду [17, с. 142], на Бойківщині в наш час не практикується, немає про це згадок і в літературі. К. Кутельмах зазначає, що по завершенню водосвяття бойки, лемки та гуцули намагалися якнайшвидше повернутися з ріки додому, здіймаючи дорогою шум, який мав відлякувати померлих [13, с. 257]. Тепер подекуди зберігся звичай швидкого повернення додому, проте без галасування, і його мотивація (як зазначено вище) змінена.

Вже після свят, тобто приблизно з 20 січня, хати людям освячує священик. Якщо село невелике і парафій у служителя церкви небагато (лише одне село, а не кілька), він посвячує усі хати за кілька днів. Якщо ж парафія велика, цей процес може зайняти кілька тижнів. У будь-якому разі необхідно встигнути до Стрітіння, 15 лютого. Дяк дзвонить у дзвоник, щоб люди чули, що до їхньої хати наближається священик, і підготували святу воду. В с. Ільник-Закіпці Турківського р-ну Львівської обл. священик заходить до тих хат, господарі яких зустрічають його на порозі із запаленими свічками, зі співом колядок [29]. За освячення священику дають гроші на церкву, а в деяких оселях також і гостять.

Повсюди на Бойківщині поширений звичай не прати тиждень чи два тижні після Водохреща (дозволено лише прати дитячі пелюшки, якщо в хаті мала дитина). В деяких селах (с. Ільник-Загіпці) після Водохреща 9 днів не миють підлогу. Таке табу як раніше [10, с. 39], так і тепер пояснюється місцевими селянами, що увесь цей час вода в річках і взагалі повсюди вважається святою і нею гріх прати чи робити іншу брудну роботу. Інше пояснення (відоме і на Поділлі [25, арк. 109; 26, с. 371]): після освячення з води втікають злі духи, які можуть зашкодити людині, а в ту мить, коли хтось починає прати в річці, вони повертаються до води, знешкоджуючи її цілющі властивості [2, с. 16].

20 січня бойки відзначають Івана. Цей день вважається останнім у циклі різдвяно-новорічних свят. Особливих обрядодій немає, вітають чоловіків на ім'я Іван. В цей день вже можна працювати. Про закінчення цих свят в селах Міжгірського р-ну Закарпатської обл. кажуть "свята розхрищуються" [21, арк. 13].

В радянські часи, як відомо, народні свята відзначати заборонялося. Саме в дні свят, зокрема і на Святі вечори, вчасна присутність працівників на роботі перешкождала особливо ретельно, спізнання каралося санкціями. Але селяни усієї України, а в Карпатах – тим паче, як могли, намагалися зберегти предковічні традиції і багато обрядів виконували потай.

Отже, обрядовість Других свят, тобто Нового року та Водохреща в наш час на Бойківщині порівняно з Першими (різдвяними) святами бідна. Найкраще в цьому циклі свят збереглася церковна процедура водосвяття. Обрядодії з водою (кроплення нею хат та обійстя) є центральними під час Других свят.

1. Богатырев П.Г. Магические действия, обряды и верования Закарпатья. // Богатырев П.Г. Вопросы теории народного искусства. – М., 1971. 2. Василечко Л. Шуткова неділя. Народні звичаї, обряди та повір'я. – Брошнів, 1994. 3. Гайда Ю. Повір'я, звичаї та обряди бойків Турківщини. // Бойки. № 1-12/1996, 1-12/1997, 1-6/1998 (22-52). – Дрогобич, 1998. 4. Горошко Л. Знаковість символу води. // Народознавчі зошити. – 2003. – № 3-4. 5. Горошко Л. Символічна функція води у зимово-

весняних календарних обрядах українців східних Карпат: обереговий аспект. // Етнос. Культура. Нація. – Вип. 4. – Дрогобич, 2004. 6. Грушевський М.С. Історія української літератури. – Т. 1. – К., 1993. 7. Дзєндзєлевський І.А. Запрети в практиці карпатських овцевоодів. // Славянський і балканський фольклор. Етногенетическая общность и типологические параллели. – М., 1984. 8. Зборовський П.А. Різдвяний цикл свят за традицією с. Верхнє Висоцьке на Турківщині. // Бойки. – Дрогобич, 2002. 9. Здоровега Н.І. Народні звичаї та обряди. // Бойківщина: Історико-етнографічне дослідження. – К., 1983. 10. Зубрицький М. Народний календар. Народні звичаї і говірки, прив'язані до днів у тижні і до рокових свят. // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів, 1900. – Т.3. 11. Кожолянко Г.К. Народознавство Буковини. Новорічно-різдвяна обрядовість буковинців. Навчальний посібник. – Чернівці, 2001. 12. Курочкін О. Причинки до обрядовості осінньо-зимового циклів на теренах Чорнобильщини. // Полісся України. – Львів, 1997. – Вип.1 Київське Полісся. 1994. 13. Кутельмах К.М. Обрядовість як джерело етнічної історії українців Карпат. // Українські Карпати. – Ужгород, 1993. 14. Кутельмах К. Поминальні мотиви в календарній обрядовості поліщуків. // Полісся України... – Вип.1 Київське Полісся. 1994. 15. Кушнір В., Хомова Н. Вода в календарній обрядовості українців. // Р.Ф. Кайндль. Нові етністоричні виміри. – Чернівці, 2005. 16. Лозинська І. Зерно у зимовій обрядовості українців // Етнічна історія народів Європи. – 2001. – Вип. 10. 17. Максимович М.О. Дні і місяці українського селянина. – К., 2002. 18. Митрополит Іларіон (Огієнко І.) Дохристиянські вірування українського народу: Історично-релігійна монографія. – К., 1994. 19. Науковий архів Кафедри етнології та краєзнавства історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка (далі – Архів КЕК). – Ф. 3. – П. 3. – Од. зб. 35. 20. Архів КЕК. – Ф. 3. – П. 3. – Од. зб. 61. 21. Архів КЕК. – Ф. 3. – П. 4. – Од. зб. 77. 22. Архів КЕК. – Ф. 3. – П. 5. – Од. зб. 82. 23. Архів КЕК. – Ф. 3. – П. 8. – Од. зб. 98. 24. Наукові архівні фонди рукописів та фотозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського НАН України (далі – НАФ ІМФЕ). – Ф. 14-5. – Од. зб. 5. 25. НАФ ІМФЕ. – Ф. 14-5. – Од. зб. 512. 26. Поділля: Історико-етнографічне дослідження. – К., 1994. 27. Поріцька О. Ритуальний знак води. // Народна творчість та етнографія. – 1993. – № 4. 28. Прокопик В. Весільні звичаї в селі Стріпки коло Старого Самбора. Осінь і Різдвяні свята. Йорданські свята. Бойківські поговірки. // Літопис Бойківщини. – Ч. 1/25 (36). – Філядельфія: ЗСА-Канада, січень-червень 1977. 29. Різдвяні свята в с. Нижні Турочки, Верхні Турочки, Кривка, Радич, Ільник-Загіпці, Либихора Турківського р-ну Львівської області. Записано Зборовським П.А. в січні та серпні 2006 р. 30. Славянские древности. – Т. 2. – М., 1999. 31. Тиводар М.П. Традиційне скотарство українських Карпат другої половини XIX – першої половини XX ст. Історико-етнографічне дослідження. – Ужгород, 1994. 32. Турянська М. Бойківські звичаї з Різдвяних свят, Нового року і Йордану. // Літопис Бойківщини. – Самбір, 1934. – Ч. 3. 33. Чебанюк О. Вплив християнської культури на український народний календар. // Народознавчі зошити. – 2003. – № 1-2.

Надійшла до редколегії 17.02.10

Исламов Турал Габил оглы, аспирант Бакинского Государственного Университета (Азербайджан)

СТАНОВЛЕНИЕ И РАЗВИТИЕ ИДЕИ ПАРЛАМЕНТАРИЗМА В МИЛЛИ МЕДЖЛИСЕ

Статья рассматривает основные положения развития идей парламентаризма в Азербайджане. Затрагивает основные принципы формирования современной парламентской системы, а также изучает политико-исторические моменты в построении парламента и влияние исторической ситуации на этот процесс.

This article considers the essential directions of improving the idea of parliamentarism in Azerbaijan. On the other hand, it reflects the fundamental principles of creating the modern parliamentary system, and studies the politic-historical period of building the parliament and influence of historical situation on this process.

Одним из атрибутов, характеризующее современное правовое общество, является идея парламентаризма, которая находит свое практическое отражение в законодательных системах большинства демократических государств современного мира.

Перед тем как непосредственно приступить к рассмотрению становления идеи парламентаризма в исторической мысли, следует указать на особенности этого процесса и определить ряд методологических аспектов исследования.

Так например, при рассмотрении вопросов, относительно истории идей парламентаризма, необходимо учитывать специфические условия исторического развития данного процесса. Специфичность заключается в том что, становление парламентаризма в Азербайджане выглядит крайне не последовательным. До начала XX века Азербайджан был в составе Российской империи, которая была абсолютной монархией, что не предполагало ограничения власти монарха полноправ-

ным представительным органом. В дальнейшем, советская идеология также отвергала государственные начала, основанные на представительстве и разделении властей. И только после завоевания независимости в 1991 году, можно говорить о практической реализации исследуемых идей [2, 373-374].

Кроме того, в рамках настоящего исследования, целесообразно рассматривать только концептуальные подходы к пониманию идеи парламентаризма, то есть подходы, которые отражают определённый предмет или процесс, основную точку зрения, руководящую идею для систематического освещения.

Так же, следует отметить, что современная теория парламентаризма в качестве одного из основных методологических принципов признаёт опору на отечественный опыт, предполагает рассмотрение идей, базируясь на выявлении проблем и тенденций развития на различных исторических этапах, будь то дореволюционный, советский либо современный этап. Таким образом, мож-